

სინას მთა და სოფელი მეღვრეპისი

ლიახვის ხეობაში უცხოეთში არსებულ ქართულ მონასტრებს შუასაუკუნეებში თავიანთი მამულები ჰქონდათ. მათ რიცხვში შედიოდა სინას წმ. ეკატერინეს მონასტერიც. რომელსაც საქართველოში, კერძოდ, თბილისში თავისი მეტოქე გააჩნდა (მენაბდე..., 1980: 45-49)

სინას მთაზე ქართველების მიერ არაერთი ეკლესია იყო დაარსებული, მათ შორის წმ. იოანე ღვთისმეტყველის, წმ. გიორგის, ღვთისმშობლის შობის, წმ. ანტონის და სხვ. (მესხი, 2013: 24-89). სინას მონასტერს, რომელიც შუასაუკუნეებში მართლმადიდელი ქრისტიანული ეკლესიის ერთ-ერთ უდიდეს ცენტრს წარმოადგენდა, საუკუნეების მანძილზე ძალზე აქტიური კავშირი ჰქონდა საქართველოსთან. სინას წმ. ეკატერინეს მონასტერს ინტენსიური მიმოწერა ჰქონდა ქართველ მეფეებთან, რომლებიც წმინდა მიწაზე არსებულ სავანეს მატერიალურ დახმარებას უწევდნენ (მესხი, 2013: 151-164). სინას მონასტრის საქართველოსთან აქტიურ ურთიერთობაზე მიუთითებს სინას წმ. ეკატერინეს მონასტრის ქართველთა ეკლესიის სულთა მატჩანეში შემონახული ცნობები. აქ არის დაცული ქართველი მეფეების, მათი ოჯახის წევრების და ასევე ქართული ფეოდალური არისტოკრატის წარმომადგენლების მოსახსენებლები (კლდიაშვილი, 2008: 161-182).

როგორც აღვნიშნეთ, სინას მონასტერს საქართველოში, კერძოდ, კი თბილისში თავისი მეტოქე ჰქონდა, თუმცა საქართველოსთან მისი კავშირი მხოლოდ ამით არ შემოიფარგლებოდა. სინას დიდი ლიახვის ხეობაში არსებულ სოფელ მეღვრეკისში თავისი მამული ჰქონდა. სინას მონასტრის მფლობელობას მეღვრეკისში ადასტურებს XVII საუკუნის ერთ დოკუმენტი, რომელიც საქართველოში სინელი მთავარეპისკოპოსის - ანანიას სტუმრობას ეხება. როგორც ამ დოკუმენტებიდან ირკვევა, მეღვრეკისში არსებული სინას მონასტრის მამულები ერთ პერიოდში მონასტრის ნებართვის გარეშე გაყიდულა და ვახტანგ V შაჰნავაზს მონასტრის მამულები გამოუსყიდია. დოკუმენტში ვკითხულობთ: „ქკსტნდ: ქ...ესე წივნი მოვართვით ჩნ სინის მთავარ-ეპისკოპოსმან ანანია და სინის მონასტრის კრებულმან ბერმან თქუნ ქართლის ხელმწიფეს

პატრონს შაჰნავაზს, ძეთა თქუნთა ... კახთა მეფეს არჩილს, გის (უნდა ეწეროს გიორგის - გ.ს.) ლევანს, ლუარსაბს და სულეიმანს, ასე რომე სინის მონასტრის მამული მეღვრეკის ცოტა ხანს კახაბრიშვილს გორჯასპის ჰქონებოდა დ აიმ მონასტრის მამულისაგან იქ მიწები მიეყიდა ფანელიშვილს რევაზასა და პაპუნასთვის. იმათ ზოგი ვენახად აეშენებიათ, ზოგი სახლები და ქვევრები ჩაედგა ზოგი ისრევე მიწად იყო. ჩ ნ ჩუ ნის მონასტრიდამ მოვედით თქუნეს საბატონოშია და შემოგეხუეწენით ... დახსნასა ... თქუნ იყიდეთ და ისევე ჩუნეს მონასტერს შემოსწირეთ. ჩუნ დავდევით თქუნის დედის და მამის ალაპი...ხორციელს შაბათს ... და

ორს კანდელს სამუდამოდ ... ავანთებდეთ ... წმ ა კატერინა რომ იქ მარხია... (სინას, იმას ფიცულობს, არ მოვიშალო ალაპი) ... დაიწერა ქკს:ტნდ:თვესა აპრილსა :კ: ხელითა ... ტფილელ იოსებისათა“ (ჟორდანიას, 1897: 483).

იმ დროისათვის, სინას მონასტერს დაძაბული ურთიერთობა ჰქონდა იერუსალიმის საპატრიარქოსთან. როგორც ჩანს, საქართველოში არსებულ მამულებზე მონასტერმა ყურადღება მოაღუნა, ამით ისარგებლა გოჯასპი კახაბრიშვილმა და მეღვრეკისში არსებული მონასტრის ქონება ფავლენიშვილებს მიჰყიდა. დოკუმენტში გარკვევით წერია, რომ სინას მონასტრის მამული მეღვრეკისში სწორედ გოჯასპი კახაბრიშვილს ჰქონდა. არ არის გამორიცხული, რომ მამული მონასტერმა ქართველ წარჩინებულს დროებით მოსავლელად გადასცა. კახაბრიშვილს რომ სინას მამული მიეტაცა, ანანია ამას, ჩვენი აზრით, დოკუმენტში მოიხსენიებდა. ე. მამისთვალშიშვილის აზრით: „გაურკვეველია, რომელ დროსა და ვითარებაში იყიდა დასახელებული მამული ფავლენიშვილმა კახაბრიშვილისაგან, ან ამ უკანასკნელის ხელში როგორ აღმოჩნდა სინის მამული. ჩანს, რომ მეღვრეკისის მამული ფავლენისვილებს კახაბრიშვილებისაგან უყიდიათ და არ მიუტაციათ, მაგრამ კახაბრიშვილები რა უფლებით ფლობდნენ მას, ეს კი არ ჩანს. ფავლენიშვილებს ნაყიდი რომ არ ჰქონებოდათ, მაშინ მეფე მას არ გამოისყიდდა. ის ფავლენიშვილებს, როგორც სინის მამულის მიმტაცებლებს, პირდაპირ ჩამოართმევდა და ძველ მეპატრონეს დაუბრუნებდა. მეფე ასე მოიქცა მაშინ, როცა მანაბელს დაუბრუნა არაგვის ერისთავის მიერ თამარაშენში მიტაცებული ყმები“ (მამისთვალშიშვილი, 2007: 7).

ანანიას ვიზიტი საქართველოში 1665 წელს შედგა. სინელი მთავარეპისკოპოსი მხოლოდ მეღვრეკისის საქმეზე არ იყო ჩამოსული, მისი ვიზიტის ერთ-ერთი მთავარი მიზანი ვახტანგ V შაჰნავაზის მხარდაჭერის მოპოვება იყო. ამ დროს სინას მთავარეპისკოპოსს დაპირისპირება ჰქონდა იერუსალიმის პატრიარქთან და მას ქართლის სამეფოს კარის დახმარება სჭირდებოდა. მაგრამ ვახტანგ V ანანიას დიპლომატიური მოსაზრებით მხარი არ დაუჭირა და იერუსალიმის პატრიარქი არ გააღიზიანა (მამისთვალის შვილი, 2007: 72).

თუმცა, სინას მთავარეპისკოპოსს მეღვრეკისის მამულები გამოუსყიდა და მისი დახმარება მხოლოდ ამით შემოიფარგლა.

როდის გადაეცა მეღვრეკისის მამულები სინას წმ. ეკატერინეს მონასტერს? ამასთან დაკავშირებით სამეცნიერო ლიტერატურაში გარკვეული ვარაუდებია გამოთქმული. აღსანიშნავია, რომ პლატონ იოსელიანის ცნობით: „ესე სოფელი ქართლს, ძუელთა მეფეთაგან არის შეწირული“ (გელგვაინიშვილი, 1852: 98-70).

ცხადია, აქ დაკონკრეტებული არ არის, რომელ მეფეზეა საუბარი, ამიტომ ძნელია, ამ მხრივ, რაიმე ვარაუდის გამოთქმა. XX საუკუნის დასაწყისში წმინდა მიწაზე ნამყოფი სასულიერო პირი პეტრე კონტოშვილი თვლიდა, რომ იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს დედათა მონასტერი XVII საუკუნეში ააგეს ციციშვილებმა და მანაბლებმა (მოგზაურობა, 1901: 11). ძალზე საინტერესოა ის ფაქტი, რომ სინას წმ. ეკატერინეს მონასტრის სოფელ მეღვრეკისთან ურთიერთობის შესახებ რაიმე კონკრეტული ინფორმაცია ვახუშტი ბატონიშვილის თხზულებაში არ გვხვდება. ვახუშტი წერს: „ხოლო კუალად შერთულს ზეით, დიდს ღიახუზედ, არს მეღვრეკისს მონასტერი უგუმბათო, უზის წინამძღვარი“ (ბატონიშვილი, 1973: 369).

ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხი, როგორც არის მეღვრეკისის კავშირი სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტერთან, შეუძლებელია ვახუშტის ყურადღების მიღმა დარჩენილიყო, ამიტომ სავარაუდოა, რომ ამ დროისთვის სინას მთას და დიდი ღიახვის ხეობაში არსებულ სოფელს შორის დროებით შეწყვეტილი იყო ურთიერთობა. დიდი ღიახვის ხეობაში მცხოვრები ფეოდალების - მანაბლების წმინდა მიწასთან ურთიერთობის შესახებ ძალზე საინტერესო ინფორმაციას გვაწვდის XVIII საუკუნის შუახანებში იერუსალიმში ნამყოფი ცნობილი სასულიერო მოღვაწე ტიმოთე გაბაშვილი. ქართველი პილიგრიმი

აღწერს იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს დედათა მონასტერს, რომელიც ამილდამბარ ფანასკერტელ-ციციშვილს და მანაბლებს აუშენებიათ: „ქ. მონასტერი დედათი წმ. ეკატერინესი ფანასკერტელისა ციციშვილისა ამილდამბარისა და მანაბელთ, მოხსენება მუნ არს“ (გაბაშვილი, 1956: 81).

ელ. მეტრეველის განმარტებით, ტიმოთე გაბაშვილის ცნობა „სანდოა, ვინაიდან იგი მას მონასტრის მოსახსენებლიდან ამოუკითხავს, ძნელი სათქმელია, თუ რომელი ამილდამბარი უნდა იყოს* ამ მონასტრის ქტიტორი - XIV საუკუნის პირველი ნახევრისა თუ XV საუკუნის დამდეგისა. ყოველ შემთხვევაში ამ ორი თარიღის ფარგლებში უნდა ვივარაუდოთ მონასტრის აშენება“ (მეტრეველი, 1947: 146). მკვლევარი დ. კლდიაშვილი იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს ამშენებლად XV საუკუნის I ნახევრის მოღვაწეს ამილდამბარ ფანასკერტელს მიიჩნევს, ხოლო თანაქტიტორ მანაბლად კი ხელა თავხელისძეს, რომელიც სამეფო კართან, კერძოდ ალექსანდრე I-ის დანათესავებული პირი იყო, იგი ფლობდა მოღარეთუხუცესის თანამდებობას და ცოლად ჰყავდა ალექსანდრე I-ის ბიძაშვილი, ივანე ათაბაგის ასული გულქანი. დ. კლდიაშვილი წერს: „როგორც გაირკვა, XV საუკუნის პირველ ნახევარში ამილდამბარ ფანასკერტელისა და მისი ოჯახის წევრებისათვის ალაპ-მოსახსენებლები დაუწესებიათ, როგორც იერუსალიმის ჯვრის მონასტერში, ისე სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტრის წმ. გიორგის ქართველთა ეკლესიაში, ყოველივე ზემოთქმული იძლევა ვარაუდის საფუძველს, რათა ამილდამბარ ფანასკერტელი და მანაბლები იერუსალიმში წმ. ეკატერინეს მონასტრის აღმშენებლებად მივიჩნიოთ“ (კლდიაშვილი, 2008: 75). დ. კლდიაშვილის აზრით, XV საუკუნის I ნახევრის მოღვაწე ხელა თავხელისძეს საკმაოდ ინტენსიური და ახლო ურთიერთობა ჰქონდა იერუსალიმის ქართულ სავანეებში მოღვაწე ქართვე-

* აღსანიშნავია, რომ ჯვრის მონასტრის ალაპების მიხედვით ორი ამილდამბარ ფანასკერტელია ცნობილი. 105-ე ალაპში მოხსენიებული ამილდამბარი XIV საუკუნის პირველი ნახევრის მოღვაწეა, ხოლო 136-ე და 138-ე ალაპებში მოხსენიებული ამილდამბარი XV საუკუნის პირველი ნახევრის. იხ. ე. მეტრეველი, დასახ. ნაშრომი, №105; 136; 138. XV საუკუნის I ნახევრის მოღვაწე-ამილდამბარ ფანასკერტელი და მისი მეუღლე რიფსიმე იხსენიება სინას წმ. ეკატერინეს მონასტრის სულთა მატინანეში. იხ. ივ. ჯავახიშვილი, სინას მთის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, თბ., 1947, გვ. 244, № 197a.

ლებთან. ალექსანდრე I ეგვიპტის სულთან ჯაკმაკის კარზე თავისი ელჩები გაუგზავნია და წმინდა მიწაზე მყოფი ქართველი ბერების მფარველობა უთხოვიათ. „ვინ უნდა ყოფილიყვნენ ქართველი მეფის ის წარგზავნილები, რომელთაც მინდობილი ჰქონდათ როგორც საქართველოს სამეფო კარის, ისე წმინდა მიწის ქართული კოლონიის ურთიერთობის მოგვარება მამლუქთა სულთნის კართან. იმ დროისათვის ერთ-ერთ მათგანად ჩანს ხელა თავხელისძე, რომელსაც ალექსანდრე I-ის კარზე მოლარეთუხუცესის სახელო ეკავა“ (კლდიაშვილი, 2008: 80).

სულთან ჯაკმაკის წერილში არსად არ არის ნახსენები ქართველი ელჩების ვინაობა, ამიტომ ჩვენი აზრით ხელა თავხელისძის მიჩნევა ამ ელჩობის შემადგენლობაში, მხოლოდ ვარაუდის დონეზე შეიძლება, რადგან ამისათვის სხვა არგუმენტი არ არსებობს. რაც შეეხება იურუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტრის თანაქტიტორ მანაბლებს, მათ დ. კლდიაშვილი ხელა თავხელისძის სახელთან აიგივებს. მკვლევარი წერს: „თუ რა დროიდან იყო შეწირული სინას მონასტრისათვის ღიახვის ხეობის ამ სოფელში (იგულისხმება მეღვრეკისი - გ. ს.) მამულები, ცნობილი არ არის. მიუხედავად ამისა, ვფიქრობ, ყოველივე ზემოთქმული საშუალებას იძლევა გამოითქვას რამდენიმე თამამი ვარაუდი, რომ სინას მონასტერს მამულები მეღვრეკისში მანაბელთაგან ჰქონდათ მიღებული. არც ის არის გამორიცხული, რომ ეს მამულები თავდაპირველად სწორედ ხელა თავხელისძემ და მისი ოჯახის წევრებმა შესწირეს იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტერს, რომელიც შესაძლოა მათი ქტიტორობით სინას მონასტრის მეტოქედაც კი იყო დაარსებული“ (კლდიაშვილი, 2008:81). როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ხელა თავხელისძე XV საუკუნის I ნახევრის ძალზე ცნობილი და გავლენიანი მოღვაწე იყო. ის არა მარტო საქართველოში არსებულ ეკლესია-მონასტრებს ესმარებოდა,* არამედ უცხოეთში არსებულ ქართულ საგანგებოც. ხელა რომ ტაძრის თანაქტიტორი ყოფილიყო. მოსახსენებელში მოლარეთუხუცეს ხელა თავხელისძე უსათუოდ იქნებოდა მოხსენი-

* აღსანიშნავია, რომ 1432 წლის საბუთის მიხედვით ხელა თავხელისძემ თირის მონასტერს უამრავი მამული შესწირა. იხ. გ. სოსიაშვილი, თირის მონასტრის 1432 წლის სიგელი და თავხელისძეთა საგვარეულო, ხელნ. გვ. 3.

ბული ამილდამბარ ფანასკერტელ-ციციშვილის გვერდით. ხელას სახელზე ალაპები იყო დაწესებული ჯვრის მონასტერში. ე. მეტრეველის განმარტებით, ტიმოთე გაბაშვილს უნახავს იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს დედათა მონასტრის მოსახსენებლები და სწორედ ამ ტექსტზე დაყრდნობით დაწერა ცნობა ამ მონასტრის ამილდამბარ ფანასკერტელისა და მანაბლების მიერ აშენების შესახებ. ტიმოთეს სიტყვები: „მოხსენება მუნ არს“ სწორედ ამაზე უნდა მიუთითებდეს. ამ მოსახსენებელში რომ ამილდამბარ ფანასკერტელთან ერთად ხელა თავხელისძეც ყოფილიყო, ჩვენი აზრით, ეს ტიმოთე გაბაშვილს არ გამოჩნებოდა. გარდა ამისა, თავხელისძენი ამ დროისათვის (მხედველობაში გვაქვს ხელას მოღვაწეობის პერიოდი) მანაბლებად არ იწერებოდნენ. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ჯვრის მონასტერში ხელას სახელზე დაწესებულ ალაპებში გვარის ფორმა „მანაბელი“ შეგვხვდებოდა და არა „თავხელისძე“. აღნიშნულ საკითხზე, კერძოდ იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს სახელობის ტაძრის აგების საკითხზე, თავისი მოსაზრება გამოთქვა პროფ. ე. მამისთვალიშვილმა. მკვლევარი წერს: „ფანასკერტელ-ციციშვილების საქტიტორო და საქველმოქმედო საქმიანობაზე ცნობები XIII ს. 50-იანი წლებიდან გვაქვს, მაგრამ ამას ვერ ვიტყვით მანაბელზე“. ტიმოთე გაბაშვილი მანაბლის სახელსაც კი არ გვამცნობს. როგორც ჩანს, იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ალაპებში ის არ ეწერა. ამილდამბარ ციციშვილი რადგან XV საუკუნის მოღვაწეა, რა თქმა უნდა, მანაბელიც და მათ მიერ დაარსებული მონასტერიც იმავე საუკუნეს უნდა მივაკუთვნოთ. ე. მეტრეველის ვარაუდით, ეს მონასტერი დაარსებული უნდა იყოს XIV ს. პირველ ნახევარსა და XV ს. დამდეგს შორის. ვფიქრობ, შეიძლება უფრო დავაზუსტოთ დრო და უპირატესობა მივანიჭოთ XV ს. დამდეგს და ქტიტორები უნდა იყვნენ ის მანაბლები, რომლებმაც თავი გამოიჩინეს თემურ-ლენგის წინააღმდეგ ბრძოლაში“ (მამისთვალიშვილი, 2007: 7). აღსანიშნავია, რომ ცნობა მანაბლების მიერ თემურ-ლენგის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ გვხვდება ქართლის ცხოვრების მხოლოდ მანაბლისეულ რედაქციაში (ქართლის ცხოვრება, 1959: 337).

ზოგიერთი მკვლევარი გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ შესაძლოა ეს ეპიზოდი ქართლის ცხოვრებაში მანაბლისეული ნუსხის გადაწერის დროს (1736 წ.) შეიტანეს (გვასალია, 1983: 110-111).

ამიტომ გადაჭრით იმის თქმა, რომ იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტერი თემურ-ლენგის თანამედროვე მანაბლების მიერ იყოს დაარსებული, ძნელია. ე. მამისთვალიშვილი წერს: „საინტერესოა, რა კავშირი არსებობდა ფანასკერტელ-ციციშვილებსა და მანაბლებს შორის, რატომ დააარსეს მონასტერი ერთობლივად? როგორც ცნობილია, ალექსანდრე I-ის ძემ, ვახტანგმა (შემდგომში ვახტანგ IV, 1443-1446), ცოლად შეირთო თავა ფანასკერტელის და. სავარაუდოა, მეფისა და თავისი სიძის (დის ქმარი) გამრეკელ-ჯავახიშვილის ხელშეწყობით მას ატენის მოურავის სახელოც ეკავა. თავას ძმა უნდა ყოფილიყო ამილდამბარი, რომელმაც თავხელიძე-მანაბელთან ერთად წმ. ეკატერინეს მონასტერი ააშენა“ (მამისთვალიშვილი, 2007: 8). როგორც აღვნიშნეთ, ჯვრის მონასტრის ალაპებით ცნობილი მეორე ამილდამბარ ფანასკერტელი XV საუკუნის I ნახევრის მოღვაწეა, ამიტომ თემურ ლენგის თანამედროვე მანაბლები, როგორც ე. მამისთვალიშვილი მიიჩნევს, ამილდამბართან ერთად იერუსალიმში წმ. ეკატერინეს ტაძარს ვერ ააშენებდნენ. მკვლევარი ტაძრის ამშენებლებად ერთგან იმ მანაბლებს მიიჩნევს, რომლებიც, ქართლის ცხოვრების თანახმად, თემურ ლენგს ებრძოდნენ, ხოლო სხვა ადგილას კი წერს: „შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ თირის მონასტრის წარწერაში მოხსენიებული მანაბელი ის არის, რომელიც იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტრის თანადამაარსებელია და ამჯერად „მანაბელი“ მისი საკუთარი სახელია“ (მამისთვალიშვილი, 2007: 9). თირის მონასტრის სამრეკლოს წარწერაში მოხსენიებული მანაბელი, თავხელისძეთა ოჯახის რიგითი წევრია და მანაბელი მისი საკუთარი სახელი უნდა ყოფილიყო (ანდლულაძე, 1976: 37). ვფიქრობთ, თირის მონასტრის სამრეკლოს წარწერაში მოხსენიებული „მანაბლის“ და ქართლის ცხოვრების მანაბლისეულ რედაქციაში მოხსენიებული თემურ-ლენგის წინააღმდეგ მებრძოლი მანაბლების გაიგივება და მათი მიჩნევა იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტრის თანაქტიტორებად არასწორია. როგორც აღვნიშნეთ, თირის წარწერაში „მანაბელი“ იხსენიება, როგორც საკუთარი სახელი, ხოლო „ქართლის ცხოვრების“ მანაბლისეულ რედაქციაში მითითებულია თემურ-ლენგის წინააღმდეგ მებრძოლი მანაბლების (მამა-შვილის) სახელები ხალელამპრეზი და არქაპოსი. ისინი, თუ „ქართლის ცხოვრების“ ცნობას დავუჯერებთ, XIV

საუკუნის II ნახევარში მოღვაწეობდნენ (ქართლის ცხოვრება, 1959: 337).

და, შესაბამისად, XV საუკუნის I ნახევარში მოღვაწე ამილღამბარ ფანასკერტელ-ციციშვილის თანამედროვენი ვერ იქნებოდნენ. ტიმოთე გაბაშვილს წმ. ეკატერინეს ამშენებლებად ამილღამბარ ფანასკერტელთან ერთად მანაბლები ჰყავს მოხსენებულები (მრავლობით ფორმაში).

ჩვენს ერთ-ერთ ნაშრომში გამოვთქვით ვარაუდი მანაბელთა გადაშენებული გვარის აღგილზე თავხელისძეების „მანაბლად დასმის“ შესახებ. ჩვენი აზრით, იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტრის ამშენებელი XIV საუკუნის I ნახევრის მოვაწე ამილღამბარ ფანასკერტელი და მისი თანამედროვე მანაბლები იყვნენ ის მანაბლები, რომლებიც თავხელისძეების გამოჩენამდე ფლობდნენ დიდი ღიასვის ხეობას. საქართველოში რომ თავხელისძეებამდელი მანაბელთა გვარი არსებობდა, არაერთი ისტორიული წყარო ადასტურებს. დოკუმენტურ წყაროებში მანაბლები XV საუკუნის დამლევებიდან იხსენიებიან (ხეც: საბ. №Hd-8711ა). ანთროპონიმ მანაბლის შესახებ ცნობა XIII საუკუნის II ნახევრიდან ჩნდება (ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი, 1984: 186-188).

იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტერში არსებულ მოსახსენებელში შესაძლოა ტაძრის თანაქტიტორ მანაბლების რამდენიმე სახელი იყო მითითებული და ამიტომ ტიმოთე გაბაშვილმა ისინი სწორედ მრავლობით ფორმაში გვარით მოიხსენია. არ გამოვრიცხავთ, იმას, რომ დიდი ღიასვის ხეობაში თავხელისძეებამდე მცხოვრებმა მანაბლებმა სინას წმ. ეკატერინეს მონასტერს მეღვრეკისში არსებული მამული გადასცეს, ოღონდ არა მთლიანად სოფელი. ჩვენი აზრით, მანაბლებს მეღვრეკისში კიდევ ჰყავდათ ყმები, რომლებიც შემდეგ მანაბლების სხვა მამულებთან ერთად თავხელისძეებმა დაისაკუთრეს. თირის მონასტრის 1432 წლის სიგელის მიხედვით, ხელა თავხელისძემ მეღვრეკისელი გლეხი ჭონიშვილი ბეჟან იაღღუზიშვილის სააღაპედ თირის მონასტერს უბოძა (ქართული ისტორიული წარწერების კორპუსი, 2013: 179-181).

დ. კლდიაშვილი წერს: „იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტრის აშენების თარიღის XV საუკუნის პირველი ნახევრით განსაზღვრას რამდენადმე აფერხებს ტიმოთეს (გაბაშვილი - გ.ს) მიერ მისი ამშენებელი საგვარეულოების ფანასკერტელ-ციციშვილთა და მანაბელთა გვარსახელით დასახე-

ლება და მათი ერთობლივი ქტიტორობით იერუსალიმში მონასტრის აშენება. ტიმოთეს ცნობის ეს ორი მომენტი ანგარიშგასაწევი ჩანს, რამდენადაც ფანასკერტელები ციციშვილებად იწოდებიან მხოლოდ XV საუკუნის დამლევებიდან... იგივე შეიძლება ითქვას მაჩაბლებზეც, რომლებიც ამ გვარსახელით წერილობით წყაროებში მხოლოდ XV საუკუნის დამლევებიდან იწოდებიან“ (კლდიაშვილი, 2008: 78).

აქაც შეუსაბამობას ვაწყდებით. როგორც აღვნიშნეთ, მაჩაბელთა გვარი წერილობით წყაროებში აღნიშნული ფორმით XV საუკუნემდეც გვხვდება. რაც შეეხება ფანასკერტელთა გვარის ციციშვილებად ხსენებას, სინის სულთა მატიანეში ვკითხულობთ: „ციციშვილს ფარსადანს შ ს ღ ნ, ან, კ ს ნი; და თანამეცხედრსა გუღღამს შ ს ღ ნ, ღ ნ, ან, კ ს ნი; და მათსა ძმასა ამილდამბარ შ ს ღ ნ, ან; და მათსა რძალსა მამქან ყოფილსა მარინეს შ ს ღ ნ, ან კ ს ნი“ (ჯავახიშვილი, 1947: 243).

აქ მოხსენიებული პირები XV საუკუნის I ნახევრის მოღვაწენი არიან. ფარსადან ციციშვილის ძმა-ამილდამბარ ფანასკერტელი ჯვრის მონასტრის ალაპებშიც იხსენიება. (მეტრეველი, 1947: 154). ასე, რომ ფანასკერტელთა გვარის ციციშვილებად მოხსენიება XV საუკუნის I ნახევარშიც რეალობაა. ტიმოთე გაბაშვილი თავის „მომოსვლაში“, იმ ადგილზე სადაც იერუსალიმის დედათა მონასტერზე საუბრობს (როგორც დ. კლდიაშვილი აღნიშნავს: „ტიმოთეს იერუსალიმში ყოფნის დროს, ეს მონასტერი (იგულისხმება ფანასკერტელების და მაჩაბლების მიერ აშენებული წმ. ეკატერინეს მონასტერი - გ.ს.) მის მიჯრით მდებარე მირქმის ქალთა მონასტერთან ერთად, ჯერ კიდევ ქართველებს ეკუთვნოდათ და მასში ქართველი მოწესე ქალები ცხოვრობდნენ“) (კლდიაშვილი, 2008: 72) წერს: „ქ. ესე მონასტერი დედათა ქართველთათვის არს, რამეთუ არს იღუმენისა ქართველი, ხარიტინი სახელად, ასული ანჩაფიშვილისა. ორნი მონაზონნი კახნი არიან, სხვა რუისელი, იმერელი და გურული“ (გაბაშვილი, 1956: 123). აქ ძალზე საყურადღებოა მონასტრის იღუმენის გვარის - ანჩაფიშვილის ხსენება. ცნობილია, რომ მაჩაბელთა გვარს ცნობილი ქართველი ისტორიკოსი და გეოგრაფი ვახუშტი ბატონიშვილი ანჩაფისძეებს უკავშირებს: „მაჩაბელი იტყვის ანჩაფისძეობას, აფხაზეთიდან მოსვლას, გარნა ახალი არს.“ ვახუშტის ტექსტი შეიძლება ასე გავიგოთ, რომ მაჩაბელთა

გვარი ანჩაფისძეებისაგან მოდის, მაგრამ ახლანდელი მანაბელთა გვარი ახალია. შესაძლებელია ვახუშტი თავის თანამედროვე მანაბლებს (ანუ გამანაბლებულ თავხელისძეებს) ახალ საგვარეულოდ თვლიდა, ხოლო თავხელისძეებადელი მანაბლების გვარი, მისი ვერსიით ანჩაფისძეებისაგან მომდინარეობდა. თუ ამ ვერსიას დავუშვებთ, შეგვიძლია გამოვთქვათ ვარაუდი, რომ XVIII საუკუნეში ანჩაფიშვილებმა, იგივე ანჩაფაძეებმა იცოდნენ რა, რომ იერუსალიმში წმ. ეკატერინეს მონასტერი მათი გვარის ერთ-ერთი განშტოების მანაბლების მიერ იყო აშენებული, ანჩაფიშვილთა სახლის წარმომადგენელმა, რომელიც მონაზვნად იყო აღკვეცილი, სწორედ თავისი საგვარეულოს წარმომადგენელთა მიერ დაარსებულ მონასტერში დაიწყო სასულიერო საქმიანობა. იგი მონასტრის წინამძღვარი იღუმენია იყო, რაც დედათა მონასტერზე ამ ძველი საგვარეულოს-ანჩაფისძე-მანაბლების გარკვეულ უფლებებს ადასტურებს. სოფელ მეღვრეკისში სინას მონასტრის მფლობელობა კიდევ რამდენიმე წყაროთი დასტურდება. 1720 წელს ვახტანგ VI დროს შედგენილ სვეტიცხოვლისა და კათალიკოსის ყმების ნუსხაში მოხსენიებულია: „ქ. მეღვრეკს თაწმინდისა თორმეტი“ (დოკუმენტები საქართველოს სოციალური ურთიერთობის ისტორიიდან, ნ. ბერძენიშვილის რედ. ტ. I, თბ., 1940, გვ. 184, № 256).

„თაწმინდაში“, ჩვენი აზრით, სინას წმ. ეკატერინეს მონასტერი უნდა იგულისხმებოდეს. ასეთი ფორმით სინას მთის მოხსენიება ქართულ წყაროებში უცხო არ არის. დავით IV აღმაშენებელმა მის მიერ სინას მთაზე წმ. ეკატერინეს მონასტერში აგებული წმ. გიორგის ეკლესიისთვის არაერთი საეკლესიო ნივთი გაგზავნა. ამას ადასტურებს ორ სინურ ხელნაწერზე დართული ანდერძ-მინაწერი. ერთ-ერთ მათგანს, საწელიწდო სამოციქულოს შემოუნახავს დავით IV ხელით, მხედრულად შესრულებული ანდერძი, რომელიც მის მიერ სინას მთაზე ხელნაწერის გაგზავნის შესახებ გვამცნობს: „ქ. მე, დავით უნარჩევსმან მონამან ყოელთა მონათა ქრისტესთამან, განგზავნე წიგნი ესე **მთას წმინდას სინას**, ვინც იხმარებდეთ, ლოცვა ყავთ ჩემთ(უ)ინ“ (კლდიაშვილი, 2008: 51).

XVIII საუკუნის მეორე ნახევრის დიდი ღიახვის ხეობის სოფლების აღწერის დავთრების მიხედვით სოფელ

მეღვრეკისში ფიქსირდება სინას მონასტრის კუთვნილი გლეხები. დავთარში ვკითხულობთ: „მეღვრეკის სინის მთის მონასტრის ყმა:

ქ. მამასახლისის საბაშვილი შიო კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისივ ყმა მაისურაძე ბეცია კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ქებუაშვილი ზურაბა კომლი ა, თავი ა. 4

ქ. აქავ ამისივ ყმა ილარიანი გლახა და მისი ძმა ბერი კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ამისივ ყმა საბაშვილი ღვთისა და ამისი ძმა თასმაზა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ამისივ ყმა კახიაშვილი პეტრე, ამისი ბიძაშვილი გლახა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ქებაძე მღვდელი ბასილი და ამისი ძმა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ქებაძე ლეკვიას ობოლი ბერი კომლი ა.

ქ. აქავ ამისივ ყმა აზნაურიშვილი დედანაშვილი დავით, ამისი ძმა ქაიხოსრო თავი ბ.

ქ. აქავ მონასტრის ყმა ბაგანო ქებაძის მოყვანილი ტილა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ მონასტრის ყმა მამასახლისის ცოლისძმა გოგია 1 კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხიზანი ედიშერ (...) ყმა ქებუაშვილი ზურაბა კომლი ა, თავი ა.

ქ. მეღვრეკის ხერხეულიძე ქაიხოსროსა და ალათანგის ყმა კენჭაძე მღვდელი ბართლომე, ამისი ბიძაშვილი ღვთისა და ქიტესა კომლი ა, თავი გ“ (თაბუაშვილი, 2013: 88-89).

თუ ზემოთ აღნიშნულ დავთარს 1720 წლის საბუთს შევადარებთ, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მონასტრის კუთვნილი გლეხების რაოდენობა კომლობრივად თითქმის ნახევარი საუკუნის მანძილზე უცვლელი იყო. სოფელი მეღვრეკისი ქართული საისტორიო წყაროების მიხედვით რამდენიმე ნაწილად იყოფოდა. 1392 წლის ქართლ-კახეთ-მესხეთის საკათალიკოსო მამულების სითარხნის გუჯარში იხსენიება “პატარა მეღვრეკისი”, რომელიც კათალიკოსს ეკუთვნოდა. (ქსმ 1970: 179).

1559 წლის ქართლის საკათალიკოსო მამულების სითარხნის გუჯარში მოიხსენიება ზემო მეღვრეკისი და ცოტა მეღვრეკისი: “ზემო მეღვრეკისი ერთი მრთელი მამული საგლეხო, ცოტა მეღვრეკისი ნასოფლარი მისითა სამართლიანითა მხედურითა.” (ქსმ 1970: 265). 1574 წლის დოკუმენტში „წყალობის

წიგნი ნიკოლოზ კათალიკოსისა პატრონ ვახტანგისადმი“ იხსენიება: „ცოტა მეღვრეკისი“ და „მეღვრეკისი“. დოკუმენტში ვკითხულობთ: „ცოტა მეღვრეკისი მისითა სამართლიანითა; და მეღვრეკის ვენახი და სხვა რაც საჩვენო იყო“ (ქსმ 1970: 277). ამ დოკუმენტზე დაყრდნობით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ცოტა, ანუ მცირე მეღვრეკისი მთლიანად ქართულ ეკლესიას ეკუთვნოდა, ხოლო მეღვრეკისში კათალიკოსს ვენახი ჰქონდა და, ასევე, სხვა მამულებიც: „სხვა რაც საჩვენო იყო“ უფრო გვიანდელ წყაროებში მხოლოდ ერთი მეღვრეკისი ჩანს. ჩვენ მიერ ზემოთ ნახსენებ 1720 წლის სვეტიცხოვლის და საკათალიკოსო ყმების ნუსხაში იხსენიება მეღვრეკისი. XVIII საუკუნის II ნახევრის დათვრებშიც იხსენიება მხოლოდ ერთი მეღვრეკისი (თაბუაშვილი, 2013:72, 88). 1736-1744 წწ. დათარიღებულ ქართლის საკათალიკოსო ყმების აღწერის დათვრის მიხედვით მეღვრეკისში ქართულ ეკლესიას 4 კომლი და აქ მცხოვრები 6 ოჯახი ეკუთვნოდა (ქსმ 1970:780). XVIII საუკუნის II ნახევრის დათვრების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, მეღვრეკისი მხოლოდ საეკლესიო საკუთრება არ იყო. აქ ყმები ჰყავდათ მაჩაბლებს და ხერხეულიძეებს. დათვრებიდან ჩანს, რომ მაჩაბლებს ეკუთვნოდათ 2 კომლი და 6 ოჯახი, ხოლო ხერხეულიძე ალათანგსა და ქაიხოსროს 1 კომლი და 3 ოჯახი. (თაბუაშვილი, 2013: 72, 88). როგორც ჩანს, მეღვრეკისში სინას მონასტრის გარდა საქართველოს საპატრიარქოსაც გააჩნდა მამულები. XVIII საუკუნის II ნახევარში სინას წმ. ეკატერინეს მონასტერსა და ქართლ-კახეთის სამეფო კარს შორის ურთიერთობა ძალზე გააქტიურდა. 1763 წლის 1 ივლისს სინას მთის მთავარეპისკოპოსმა კირილე II ერეკლე II-ეს წერილი გამოუგზავნა და სინის მონასტრისათვის დანხმარება ითხოვა. კირილე II საქართველოში თავისი წარმომადგენელი პროტოსინკელოსი ბარნაბა გამოგზავნა. წერილში კირილე II ერეკლე II-ეს მიმართავდა: „გთხოვთ და გვედრებით, მეფეო მოწყალეო და თანამგრძობელო, გვიბოძოთ მადლი და წყალობა და რაიმე სახის დანხმარება, რათა ოდნავ მაინც მოვითქვათ სული ჩვენი აუტანელი გასაჭირის დროსა და უმძიმესი მოვალეობის აღსრულებისას“ (მესხი, 2013: 159).

სინელი ბარნაბა, როგორც ჩანს, რამდენიმე წელი დარჩა მონასტრის წესდების თანახმად საქართველოში, ის აქტიურად მოღვაწეობდა სოფელ მეღვრეკისში. უფლიდა სინას მონასტრის მამულს. ამას ადასტურებს ერეკლე II-ეს 1772 წლით დათარი-

ღებულები წერილი სინის მთავარეპისკოპოსის კირილესადმი: „თქვენი განწესების თანახმად, არქიმანდრიტი ბატონი ბარნაბა თქვენს წმიდა მონასტერში უნდა წარმოვაგზავნოთ. დაე, ასე იყოს. ვგზავნით მას, ოღონდ გაცნობებთ, რომ ბარნაბამ ამდენი წლის განმავლობაში იღვაწა ამ ადგილებში წმიდა მონასტრისათვის, სოფლისა (ჩვენი აზრით, საუბარია მეღვრეკისზე - გ.ს) და მამულებისათვის, მონასტრის ყმათა და სამონასტრო შემოსავლის აკრეფისათვის, რაც კი რამ ებადა ბარნაბას, ბევრი იყო, თუ ცოტა, იქ დავტოვე, ყოველგვარი განზრახვის გარეშე. ყველანი თვალს ვადევნებთ მის საქმიანობას; თუკი წმიდა ღმერთი ინებებს, თხუთმეტი აპრილს წარმოვგზავნით მას და ის, თანახმად თქვენი ბრძანებისა, თქვენს განკარგულებაში გადმოვა. მონასტრის სოფელში (მეღვრეკისში - გ.ს.), იქ სადაც ბარნაბა იმყოფებოდა, გამგებლად ბატონ იოანიკიოსის თანხლები პირი, მონაზონი იერემია დავტოვეთ, ვიდრე წმიდა მონასტერი სხვა მონაზონს წარმოაგზავნის, რადგან ის მარტო სოფლის (მეღვრეკისზეა საუბარი - გ.ს) მართვას ვერ შეძლებს“ (მესხი, 2013: 167).

ერეკლე II სინას მთაზე პროტოსინკელოსი იოანიკიოსი გაგზავნა და მონასტრისთვის 250 ფლორი ფულადი თანხა გაატანა. გარდა ამისა, ის მონასტერს დაჰპირდა, რომ ვერცხლის მადნის აღმოჩენასთან დაკავშირებით ის მონასტერს ყოველწლიურად 200 გროშს გაუგზავნიდა. ერეკლეს მონასტრისთვის ორი ქრისობულონი (დაპირების წიგნი) გაუგზავნია, ერთი ქრისობულონის თანახმად მას 200 გროში უნდა ეგზავნა ყოველ წელს მონასტრისთვის, ხოლო მეორე ქრისობულონის თანახმად კი 50 გროში, რათა წმიდა მონასტერში წელიწადში ორჯერ ოქში დაღუპული ქრისტიანებისთვის საღმრთო ჟამისწირვა აღვლენილიყო. როგორც ჩანს, ამ ქრისობულონებს მონასტრის წინამძღვრის მხრიდან დამტკიცება სჭირდებოდა. 1779 წელს სინას მონასტერმა საქართველოში კრეტელი მღვდელი იოანიკიოსი გამოგზავნა, რომელსაც თან რამდენიმე სასულიერო პირი ახლდა. მათ შორის: დიაკონი ნეოფიტე ტრაპიზონელი და სამღვდელი მონაზონი ისაია. არქიმანდრიტი ბარნაბა ამ დროს საქართველოში იყო. სინას მონასტრის კრებულმა ბარნაბას დაავალა, რომ იოანიკიოსისთვის სინას მონასტრის სხვა ქრისობულონებიც გადაეცა: „მივწერეთ აგრეთვე მამა ბარნაბას, რომ მას (ე.ი. იოანიკიოსს – თ. მ.) გადასცეს ზემო იბერიის სოფლის (საუბარია მეღვრეკისზე –

გ. ს.) ქსრისობულონები და აბრეშუმის ქრისობულონი, რომელსაც მონასტერი იქ ძველ დროში ფლობდა, იქნებ რამის გამოსწორება შეძლონ“ (მესხი, 2013: 171). ამ წერილიდან ჩანს, რომ სოფელ მეღვრეკისში სინას მონასტრის უფლებების დამდასტურებელი ქრისობულონები, ანუ პირობის დოკუმენტები არსებობდა, რომლის მიხედვით მეღვრეკისის მამულები თავის დროზე სამეფო კარისაგან, თუ რომელიმე ფეოდალისაგან სინას გადაეცა. მონასტერს საქართველოში აბრეშუმის სახითაც ჰქონია შემოსავალი, მაგრამ, როგორც ჩანს, სინას მონასტრის უფლებები შემცირებული ყოფილა, ამას ადასტურებს დოკუმენტში არსებული ჩანაწერი: „იქნებ რაიმეს გამოსწორება შეძლონ. არქიმანდრიტმა იოანიკოსმა საქართველოში ათი წლი დაჰყო. 1789 წელს იგი ლეკებმა მოკლეს (მესხი, 2013: 119).

არქიმანდრიტ იოანიკოსის საქართველოში, კერძოდ კი სოფ. მეღვრეკისში მოღვაწეობას ადასტურებს 1782 წლით დათარიღებული ერთი დოკუმენტი, რომელიც მეღვრეკისში არქიმანდრიტ იოანიკოსის და მისი მხლებელი რამდენიმე სასულიერო პირის მიერ ერთ-ერთი გლეხისთვის მამულის ბოძებას ეხება. დოკუმენტი ინახება გორის ს. მაკალათიას სახ. ისტორიისა და ეთნოგრაფიის მუზეუმში. ნაწერია მოყავისფრო გრაგნილზე. დოკუმენტში ვკითხულობთ: „ქ. წყალობითა მღთისათა ესე წყალობის წიგნი გიბოძეთ ჩუენ სინას მთის მონასტრის არქიმანდრიტმან ივნა ნიკო (იოანიკოსი - გ.ს.) ან და ან მღვდელმონაზონმა ესიამა* და მთავარ დიაკონმან ნეოფიტემან თქუენ ჩუენის ეკლესიის მემკვიდრე ყმას მეღვრეკისელს ილარიონს, ბერასა და ძმასა შენსა გლახასა და შვილს თქუენსა ივანესა, გოგიასა და პეტრესა და ილარიონსა, შვილთა მომავალსა სახლსა თქვენისათა მას ჟამსა ოდენს ჟამთა ვითარებისაგან მამა-პაპა თქუენი გარდაცვინულიყვნენ და სერისნის(?) მისულიყვნენ. მერე შენსა მეზობლებს ბედნიერს ხელმწიფესთანა ეჩივლათ და ბეაცნა(?) ამილახურისშვილი იასაულათ ეყენათ სერისნო(?) და მეორეთ თქვენს სამკვიდრო მამულზედ მეღვრეკის დაესახლებინეთ. ჩვენ რომ ჩვენის ეკლესიიდანა მოვედით მთელს ჩვენს საყმოში მოკითხულ ვქენით და ამთონებიც იყო მამულზედ მტრათ იყვენით თქვენის სახლის კაცის ამოვარდნილის დოზოდნიაშვილის(?) ვენახი.

* ისაია მონაზონი 1779 წელს სინას მონასტრიდან საქართველოში გამოჰყვა იოანიკოსს

გობოქეთ თავს ედიშერაშვილის ვენახამდინ, ბოლოს დედანაშვილის ვენახამდინ, ერთი გვერდი მაისურაძის მიწამდინ, მეორე გვერდი ირალიონის ლომიას ვენახამდინ, თავის გახითა (ბალითა?) შესავლითა და მოსავლითა და თვისის სხეულთა. გქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან ჩვენის ეკლესიის ერთ გულიმში(?) [ერთგულებაში?] მოგახმაროს რაც მართებული კულუხი იყოს. იმავე კულუხს ეკლესიას მიართმევდე. ეს ჩვენი წყალობა არც ჩუენმა მოშალოს და არც ჩუენმა მუადგილვე ჩვენის ეკლესიის არქიმანდრიტმან მოგიშალოს. გვევდრებით მის დამტკიცებას დამტკიცებული ღმერთმან და უწმინდესმა ეკლესიამან აკურთხოს. არიან ამისი მოწმე და დამსწრე აჯი მელიტონის შვილი ნიკოლოზ და ქებაძე, მღვდელი ბასილი და ედნაშვილი (?)**დავით. მამასახლისი გიო და კხიაშვილი*** მღთისათა... ერთობით ჩვენი ეკლესიის ყმანი მეღვრეკისეღნი. დაიწერა მეღვრეკის მარტს ქს უი (470) [1782] (საბ, № 7927). დოკუმენტში მოხსენიებული პირების არსებობა სხვა წყაროებითაც დასტურდება. მაგ., მღვდელი ქებაძე ბასილი იხსენიება ლიახვის ხეობის სოფლების აღწერის დავთარში XVIII ს. II ნახევარი. იგი სინას მთის მონასტრის ყმა იყო (თაბუაშვილი, 2013: 88).

დოკუმენტში მოხსენიებული სინას მთის მონასტრის გლეხები ილარიანი გლახა მისი ძმა ბერი მოხსენიებულნი არიან ასევე დავთარში, როგორც სინას მთის მონასტრის ყმები (თაბუაშვილი, 2013: 88).

დოკუმენტში ძნელად იკითხება, თუძეცა დავთრის მიხედვით შესაძლებელია დედანაშვილ დავითის დადგენა. დავთარში იგი აზნაურიშვილად იხსენიება (თაბუაშვილი, 2013: 88).

სიგელში მოხსენიებულია ედიშერაშვილი მამული. ამ დროს მეღვრეკისში ცხოვრობდა ხიზანი ედიშერაშვილი (თაბუაშვილი, 2013: 89).

მეღვრეკისის სიგელი აღწერილი აქვს თ. მესხს. მისი განმარტებით, დოკუმენტს უზის ბეჭედი, რომელზეც გამოსახულია ღვთისმშობლის ხატი „მაყვალის შეუწველი“. ხატის ირგვლივ ბერძნული წარწერაა „აბიმელექ. სინელი მღვდელმონაზონი. პროტოსინკელოსი“. დოკუმენტის უკანა გვერდზე არის ბერძნული ხელმოწერა და დასტური: იოანიკე არქიმან-

** სავარაუდოდ უნდა ეწეროს დედანაშვილი - გ.ს)

*** სავარაუდოდ უნდა ეწეროს კახიაშვილი

დრიტი სინელი, ვადასტურებ, დოკუმენტის აშიაზე მარცხენა მხარეს ბერძნული ასოებით დაწერილია ოსმალური მინაწერი მე, ხაჯიმელტანეს [ხაჯიმელიტონის] შვილმა, ალბუზმაც ვიცი (მესხი, 2013: 133).

თ. მესხის განმარტებით: „აბიმელექი საქართველოში 1722 წლიდან მოღვაწეობდა. როგორც ჩანს, არქიმანდრიტი იოანიკიოსი გარკვეული ხნის განმავლობაში მეტოქის ადრინდელი განმკარგავის ბეჭდით სარგებლობდა“ (მესხი, 2013: 133). იოანიკიოსის შემდეგ სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტრის წარმომადგენლად საქართველოში ნეოფიტე გვევლინება. ნეოფიტე იოანიკოსს ჩამოჰყვა საქართველოში, იგი ტრაპიზონელი დიაკონი იყო და, როგორც ვნახეთ, მეღვრეკისის სიგელშიც იხსენიება. საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ნეოფიტე ქართველ სასულიერო პირს, XVIII საუკუნის 80-იან წლებში სინას მთაზე მყოფ რუისელ მიტროპოლიტს - იონას უკუერთხებია არქიმანდრიტად. სავარაუდოდ, ამას მონასტრის წესდება ითვალისწინებდა, რაკი სინას მთის მონასტრის წარმომადგენელ არქიმანდრიტს საქართველოში უნდა ემოღვაწა, იგი ქართველ ეპისკოპოსს უნდა ეკუთხებინა. ნეოფიტეს კუთხევა ჯოანის მეტოქში მოხდა. იონა გელევანიშვილი წერს: „დაჰსდგე ჯოანსა შინა და მაკუთხებინეს ნეოფიტე არქიმანდრიტი მელურეკისისა და გაისტუმრეს საქართველოში, თვისსა მეტოქში“ (გელევანიშვილი, 1852: 98).

როგორც ჩანს, სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტრის წარმომადგენელი საქართველოში, თბილისში არსებულ მონასტრის მეტოქსა და მეღვრეკისის მამულებს განაგებდა და იგი მეღვრეკისის არქიმანდრიტად იწოდებოდა. ნეოფიტეს საქართველოში გამოძახავრების ხარჯები რუისელ მიტროპოლიტ იონას დაუფარავს (მესხი, 2013: 120).

XX საუკუნის დასაწყისში სინას მთის წმ. ეკატერინეს მეტოქი თბილისში უაღესად მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა. 1910 წლით დათარიღებულ არქიმანდრიტ ამფილოქეს მოხსენებითი ბარათიდან ირკვევა, რომ ხანძარმა თბილისში არსებული სინას მონასტრის მეტოქი მონასტრის ყველა ნაგებობა გაანადგურა. გადარჩა მხოლოდ ეკლესია. სინას მონასტრის კრებული იძულებული გახდა მეტოქის ადღგენისთვის სახსრების გამონახვის მიზნით მეღვრეკისში არსებული ქონება გაეყიდა. 1911 წელს არქიმანდრიტი ამფილოქე თბილისში ჩამოვიდა. მისი მიზანი მეღვრეკისის ქონების გაყიდვა იყო, საბო-

ლოდ მეღვრეკისის მამული 511 დესეტიანა მიწა და არქიმანდრიტის საცხოვრებელი სახლი, თავისი დამხმარე ნაგებობებთან ერთად რუბლად გაიყიდა (მესხი, 2013: 126).

გამოყენებული ლიტერატურა:

ანდელაძე, 1973: ანდელაძე, თირის მონასტრის ხუროთმოძღვრული ანსამბლი, თბ., 1976.

ბატონიშვილი, 1973: ვახუშტი ბატონიშვილი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ს. ყაუხჩიშვილის გამოც., ტ. IV, თბ., 1973.

გაბაშვილი, 1956: ტიმოთე გაბაშვილი, მიმოსვლა, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და საძიებლები დაურთო ელ. მეტრეველმა, თბ., 1956.

გედევანიშვილი, 1852: იონა გედევანიშვილი, მიმოსვლა ანუ მგზავრობა იონა რუისის მიტროპოლიტისა, თბ., 1852.

დოლიძე, 1970: ქართული სამართლის ძეგლები, ტექსტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო პროფ. ი. დოლიძემ, ტ. III, თბ., 1970.

თაბუაშვილი, 2013: ა. თაბუაშვილი, ქალაქ ცხინვალისა და მისი მიმდებარე სოფლების აღწერის დავთრები (XVIII საუკუნის II ნახევარი), თბ., 2013.

კლდიაშვილი, 2008: დ. კლდიაშვილი, სინას წმ. ეკატერინეს მონასტრის ქართველთა ეკლესიის სულთა მატიანე, თბ., 2008.

მამისთვალიშვილი, 2007: ე. მამისთვალიშვილი, საქართველოს და სინას მონასტრის ურთიერთობის ისტორიიდან, „ლოგოსი“, 2007.

მენაბდე, 1980: ლ. მენაბდე, ძველი ქართული მწერლობის კერები, თბ., 1980.

მესხი, 2013: თ. მესხი, სინა და საქართველო, ახალი ფურცლები მრავალსაუკუნოვანი ისტორიისათვის, თბ., 2013.

ჟორდანი, 1897: თ. ჟორდანი, ქრონიკები, ტ. II, 1897.

ქართლის ცხოვრება, 1959: ქართლის ცხოვრება. ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ. II, თბ., 1959.

ქართლის ცხოვრება, 1901: მოგზაურობა წმ. ქალაქ იერუსალიმსა და წმ. ათონის მთაზედ დეკანოზის პეტრე დავითის ძე კონკოშვილისა, ტფ., 1901.

ხეც, საბუთი №Hd-8711ა: ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, საბ. №Hd-8711ა.

ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი, IX-XIII სს., შეადგინეს და გამოსაცემად მოამზადეს თ. ენუქიძემ, ვ. სილოგავამ, ნ. შოშიაშვილმა, თბ., 1984.

ქართული ისტორიული წარწერების კორპუსი, ტ. II, თბ., 2013.

ჯავახიშვილი, 1947: ივ. ჯავახიშვილი, სინის მთის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, თბ., 1947.

საბუთი № 7927: საბუთი სიმგორის ს. მაკაღათიას სახელობის ისტორიულ-ეთნოლოგიური მუზეუმი, საბ, № 7927.

Giorgi Sosiashvili

MOUNT SINAI AND VILLAGE MEGVREKISI

Summary

Georgian monasteries abroad had their own lands in Liakhvi Gorge. Among them was Saint Catherine`s Monastery. It had a rival, particularly in Tbilisi, Georgia. The village Megvrekisi belonged to the Sinai`s Saint Catherine Monastery in Didi (Big) Liakhvi Gorge. It is unknown to us when the village Megvrekisi was handed to the temple in Palestine. In the XVII century, according to the request of Sinai Archbishop Anania, who visited Georgia, King of Kartli Vakhtang V Shahnavaz repurchased the village for the Sinai Monastery, as there was a period when Megvrekisi land hadn`t belonged to the Monastery. In the XVIII century, according to the documents, twelve peasant households of Megvrekisi belonged to the Sinai Monastery. The Sinai Monastery sold the Megvrekisi land for 32 000 rubles in 1911, and the reason was that it was hard for them to take care of it.